

PRIČA O METSU AJZRELSONU

Ispred crkve, koja je u sebi čuvala oltar u duborezu, donet iz Nemačke u vreme Tridesetogodišnjeg rata, stajao je niz od šest konjskih jasala. Načinjene od bele jelovine i postavljene na puškomet od gradske raskrsnice, bile su bez ukrasa, čak i bez brojeva. Ipak, njihova jednostavnost i dostupnost bile su samo privid. U glavama onih koji su jahali do crkve, kao i onih koji su išli pešice, jasje su sleva nadesno bile obeležene brojevima od jedan do šest, i rezervisane za šestoricu najznačajnijih ljudi u tom kraju. Stranac koji bi pomislio da ima prava da konja ostavi tu vezanog dok on u hotelu uživa u Brännvisbord, po izlasku bi svoju životinju pronašao kako tumara pored mola, zagledana u jezero.

Posedovanje svake od tih jasala ticalo se sasvim ličnih odluka, bilo da se radilo o daru ili o nasledstvu ostavljenom testamentom. No dok su u crkvi pojedina mesta bila rezervisana za određene porodice, iz pokoljenja u pokoljenje, bez obzira na zasluge, napolju su vladali zakoni građanskog bogatstva. Neki bi otac mogao da poželi da svoje jasje preda u vlasništvo najstarijem sinu, ali ako bi se momak pokazao nedovoljno ozbiljnim, takav poklon ne bi služio ocu na čast. Kada je Halvar Bergren podlegao alkoholu, frivolnosti i ateizmu, i predao treće jasje u vlasništvo jednom putujućem oštraču noževa, osude su se sručile na Bergrena, a ne na oštrača noževa, pa su jasje morale pronaći prikladnijeg vlasnika, u zamenu za nekoliko riksdalera.

Ni za koga nije bilo iznenađenje kada su Andersu Bodenu bile dodeljene treće jasje. Glavni poslovođa drvare bio je poznat po svojoj marljivosti, odsustvu svake neozbiljnosti, i po posvećenosti porodici. Ako i nije bio preterano pobožan, darežljiv jeste bio. Jedne jeseni, posle uspešnog lova, napunio je jednu jamu cepanicama, preko nje položio metalnu rešetku, i na njoj skuvao jelena, pa razdelio meso svojim radnicima. Mada nije bio rođen u gradu, sebi je odredio zadatak da ga pokazuje drugima; posetioci bi se na njegovo navaljivanje očas zatekli na stepenicama klockstapela iza crkve. Jednom rukom oslonjen na zvonik, Anders bi pokazivao ciglanu; tamo u daljini, azil za gluvoneme, a malo dalje no što dopire vid, statuu koja je označavala mesto sa koga se 1520. godine Gustavus Vaza obratio Dalekarljanima. Krupan, bradat i energičan, Anders bi čak predložio i hodočašće do Hekberga, do kamena nedavno postavljenog tamo u spomen onog pravnika Johanesa Štirnboka. U daljini, jezerom je klizio parobrod; tamo dole, u jaslima, smireno je čekao njegov konj.

Pričalo se da Anders Boden provodi toliko vremena s pridošlicama u grad zato što time odlaže povratak kući; pričalo se i to da mu se Gertruda, kada ju je prvi put zaprosio, nasmejala u bradato lice, i da je počela da uviđa njegove vrline tek pošto se s mladim Markelijusom i sama razočarala u ljubav; nagađalo se i to da kada je Gertrudin otac otišao Andersu i predložio mu da ponovo pokuša prosidbu, pregovori nisu bili tako jednostavni. Poslovođu drvare prethodnog puta su naterali da se oseti drskim zbog toga što

se sa svojim predlogom obratio jednoj tako darovitoj i umetnosti sklonoj ženi kakva je bila Gertruda – koja je, na kraju krajeva, jednom prilikom svirala duete na klaviru sa Sjegrenom. Brak je, međutim, bar prema glasinama, bio uspešan, premda se znalo da ona ume da mu pred drugim ljudima kaže kako je dosadan. Imali su dvoje dece, a lekar koji je pomogao pri dolasku na svet drugog posavetovao je gospođu Boden da joj ne bi valjalo da ponovo zatrudni.

Kada su se apotekar Aksel Lindvol i njegova žena Barbro doselili u grad, Anders Boden ih je odveo da se popnu na klockstapel i predložio im da s njima pođe u šetnju do Hekberga. Kada se vratio kući, Gertruda ga je upitala zašto ne nosi značku Švedskog turističkog saveza.

"Zato što nisam član."

"Trebalo bi da te proglase za počasnog člana", odgovorila je ona.

Anders je do tada već umeo da se sa sarkazmom svoje supruge nosi pomoću sitničavosti, tako što je na njena pitanja odgovarao kao da ona ne znače ništa više od onoga što su reči spolja odavale. Time bi je obično još više razljutio, ali je za njega to predstavljalo neophodnu zaštitu.

"Prijatni neki ljudi, izgleda", rekao je prostodušno.

"Tebi su svi dragi."

"Ne, mila, mislim da to nije tačno." Pomislio je, na primer, kako mu u tom trenutku ona nije draga.

"Ti bolje uočavaš razliku između klada, nego između pripadnika ljudskog roda."

"Klade se, mila, međusobno veoma razlikuju."

Prispeće Lindvolovih u grad nije pobudilo nikakvo posebno zanimanje. Oni koji bi od Aleksa Lindvola zatražili stručni savet, pronašli bi u njemu sve što je od jednog apotekara trebalo očekivati: usporenog i ozbiljnog čoveka, koji je laskao ljudima tako što je sve njihove boljke smatrao opasnim po život, dok ih je istovremeno proglašavao izlečivim. Bio je to onizak čovek, svetloplave kose: pričalo se da je izgleda sklon gojenju. Gospođa Lindvol bila je manje primetna, pošto nije bila ni opasno lepa ni nedostojno ružna, nije se odevala ni vulgarno niti preterano doterano, a ponašanje joj ne beše ni napadno ni povučeno. Bila je jednostavno tek nova supruga, pa otuda i neko ko je trebalo da čeka svoj red. Kao novodošli, Lindvolovi se nisu preterano družili s ljudima, što je bilo u redu, ali su redovno pohodili crkvu, što je takođe bilo u redu. Pričalo se da je Barbro, kada ju je Aksel prvi put povezao čamcem na vesla koji su kupili tog leta, zabrinuto upitala: "Jesi li siguran, Aksele, da u jezeru nema ajkula?" Pričalo se, ali se pri tom, iskreno, nije moglo znati da li se gospođa Lindvol tom prilikom samo šalila.

Na svake dve nedelje, utorkom, Anders Boden bi zaplovio parobrodom po jezeru da bi pregledao spremišta za drva. Jednom je tako stajao uz ogradu broda pred kabinom prve klase, kada je osetio da kraj njega neko stoji.

"Gospođo Lindvol." U trenu kada je to izgovorio, prodoše mu kroz glavu reči njegove žene: "Ta mila bradu kao veverica." Zbunjen, pogledao je prema obali i rekao: "Ono tamo je ciglana."

"Da."

Sledećeg trenutka, dodao je: „I azil za gluvoneme."

"Da."

"Naravno." Shvatio je da joj je sve to već pokazao iz klockstapela.

Nosila je slameni šešir s plavom trakom.

Dve nedelje kasnije, ponovo se obrela na parobrodu. Imala je sestru koja je živela u blizini Retvika. Pokušao je da joj bude zanimljiv. Upitao ju je da li su ona i njen suprug posetili podrum u kome se Gustavus Vaza krio od danskih progonitelja. Ispričao joj je sve o šumi, o tome kako se njene boje i sastav menjaju tokom godišnjih doba, i rekao kako on čak i s broda može da razazna šta se u njoj događa, dok bi neko drugi video samo gomilu drveća. Ona je ljubazno sledila pogledom njegovu podignutu ruku; možda je i bilo tačno da joj je brada iz profila malčice spuštena, i da joj je vrh nosa čudnovato pokretljiv. Shvatio je da nikada nije uspeo da nauči kako treba razgovarati sa ženama, i da mu to do tada nijednom nije zasmetalo.

"Izvinite", reče joj. "Moja žena tvrdi da bi trebalo da nosim značku Švedskog turističkog saveza."

"Ja volim da mi čovek ispriča sve što zna", odgovori gospođa Lindvol.

Njene reči ga zbuniše. Da li je to bilo kritika na račun Gertrude, ohrabrenje upućeno njemu, ili tek iznošenje jednostavne činjenice?

Te večeri, prilikom obeda, žena ga upita: „O čemu razgovaraš s gospođom Lindvol?" Nije znao šta da odgovori, ili pre nije znao kako da odgovori. Kao i obično, međutim, dohvatio se najjednostavnijeg smisla izgovorenih reči, i odglumio da nije nimalo iznenađen postavljenim pitanjem. "O šumi. Objašnjavao sam joj šumu."

"I, da li si joj pobudio zanimanje? Za šumu, mislim."

"Odrasla je u gradu. Nije se baš nagledala drveća dok nije stigla u ovaj kraj."

"Pa sad", reče Gertruda, "U šumi ima strašno mnogo drveća, zar ne, Anders?"

Poželeo je da kaže: ta žena se zainteresovala za šumu više no što je ikada tebi pošlo za rukom. Poželeo je da kaže: zlobna si kad govoriš o njenom izgledu. Poželeo je da kaže: ko me je video kad sam razgovarao s njom? Nije rekao ništa od toga.

Tokom naredne dve nedelje, često je hvatao sebe u razmišljanju o tome kako je Barbro ime koje u sebi ima neku prijatnu težinu, i koje zvuči nežnije od ... drugih imena. Razmišljao je i o tome kako mu pogled na plavu traku oko slamenog šešira veseli dušu.

U utorak ujutro, dok je izlazio iz kuće, Gertruda reče: "Pozdravi malu gospođu Lindvol."

On namah požele da kaže: "A šta ako se ja zaljubim u nju?" Umesto toga, odgovorio je: "Hoću, ako je budem video."

Na parobrodu, s mukom je uspeo da izgovori i one uobičajene sitne ljubaznosti. Pre no što su zaplovili, počeo je da joj priča o svemu što je znao. O drveću, kako ono raste, kako se prevozi, kako obrađuje. Objasnio joj je sve o testerisanju napola i načetvoro. Objasnio joj je koja tri dela ima deblo: srž, srčiku i beliku. Na drveću koje je dostiglo

zrelost, srčika je najveća, dok je belika čvrsta i elastična. "Drvo je kao čovek", rekao je. "Treba mu sedamdeset godina da sazri, a sa sto je neupotrebljivo."

Ispričao joj je kako jednom prilikom u Bergsforsenu, tamo gde je ponad brzaka postavljen gvozdeni most, posmatrao četiri stotine ljudi kako rade, kako hvataju klade koje su plovile niz reku, a onda ih razvrstavaju u sorteringsbomar prema vidljivim oznakama njihovih vlasnika. Objasnio joj je, kao svetski čovek, različite sisteme obeležavanja. Švedska građa označava se crvenim slovima, pri čemu se lošije drvo obeležava plavom. Norveška građa označava se plavim slovima sa oba kraja, i to inicijalima prevoznika. Slova na pruskoj građi upisuju se sa strane, oko sredine debla. Ruska građa obeležava se na krajevima, suvim žigom ili čekićem. Američka se označava sa strane, crvenom kredom.

"Jeste li vi sve to videli?" upitala ga je. On priznade da još nije imao prilike da oprobna severnoameričku građu. O njoj je samo čitao.

"Znači, svaki čovek poznaje svoje deblo?" upita ona.

"Naravno. Da nije tako, neko bi mogao da ukrade tuđe." Nije bio siguran da mu se ona ne podsmeva – njemu ili možda čitavom muškom rodu.

Iznenada sa obale blesnu svetlost. Ona skrenu pogled u stranu, prema njemu, i tako iz anfasa one osobenosti njenog profila najednom postaše skladne: zbog male brade usne joj postaše izraženije, s njima i vrh nosa, pa onda širom otvorene, plavosive oči... svaki opis i svako divljenje bili su slabašni za tu lepotu. Osetio se pametnim zbog toga što je uspeo da joj u očima pročita pitanje.

"Tamo je jedan vidikovac. Verovatno neko s dogledom. Nadgledaju nas." No čim je to izgovorio, nekako je izgubio samopouzdanje. Zvučalo je to kao nešto što bi mogao reći neki drugi muškarac.

"Zašto?"

Nije znao šta da odgovori. Pogledao je ka obali, gde je vidikovac ponovo blesnuo. Potpuno zbunjen, ispričao joj je priču o Metsu Ajzrelsonu, ali s pogrešnim redosledom događaja, i prebrzo, pa mu se učinilo da joj priča i nije bila preterano zanimljiva. Učinilo se čak i da nije shvatila da je priča istinita.

"Izvinite", rekla je, kao da je osetila njegovo razočaranje. "Ja baš i nemam previše mašte. Mene zanima samo ono što se zaista događa. Legende mi deluju nekako... glupavo. U našoj zemlji imamo ih i previše. Aksel me prekoreva što tako mislim. Kaže da ne pokazujem poštovanje prema domovini. Kaže da će me ljudi smatrati modernom ženom. Ali nije to u pitanju. Stvar je u tome što nemam dovoljno mašte."

Ove neočekivane reči umirile su Andersa. Njima kao da mu je nagovestila kako bi trebalo da se ponaša. I dalje zagledan u obalu, on joj ispriča svoje sećanje na posetu rudniku bakra u Falunu. Pričao joj je samo o stvarima koje su se zaista dogodile. Ispričao joj je kako je to najveći rudnik bakra na svetu, posle onog na jezeru Supirior; kako se koristi još od trinaestog veka; kako su ulazi u okna nalaze blizu jednog širokog ulegnuća tla, poznatog pod imenom Stöten, stvorenog krajem sedamnaestog veka; kako je dubina najvećeg okna 439 metara; kako je godišnja proizvodnja oko četristo tona bakra, uz male količine srebra i zlata; kako se ulaznica plaća dva riksdalera, dok se pucnji plaćaju posebno.

"Pucnji se plaćaju posebno?"

"Da."

"A čemu pucnji?"

"Da bi se stvorio odjek."

Ispričao joj je kako su posetioci rudnika u Falunu obično najavljivali svoj dolazak telefonom; kako su dobijali rudarsku uniformu i prатnju jednog rudara; kako su pri silasku stepenice osvetljavane bakljama; kako je sve to koštalo dva riksdalera. Ovo poslednje rekao joj je i ranije. Obrve su joj, primetio je, bile snažno naglašene, i tamnije od kose.

Rekla je: "Volela bih da posetim Falun."

Te večeri, Gertruda je bila upadljivo zle volje. Na kraju je i rekla: "Žena ima pravo na muževljevu diskreciju, kada ovaj zakazuje sastanak s ljubavnicom." Svaka reč u toj rečenici zveknula je kao tupi jek zvona sa klockstapela.

On ju je samo pogledao. Ona je produžila: "Trebalo bi, ako ništa drugo, da budem srećna što si tako naivan. Drugi muškarci bi makar sačekali da se parobrod izgubi iz vida pre no što počnu sa svojim očijukanjem."

"U zabludi si", reče on.

"Da je malo manje sklon poštovanju poslovnih sporazuma", odvrati ona, "moj bi te otac ubio."

"Onda bi tvoj otac trebalo da bude srećan zbog toga što je i muž gospođe Alfredson, koji drži prodavnicu slatkiša iza crkve u Retviku isto tako savestan poslovni čovek." Bila je to preduga rečenica, osetio je, ali je delovala.

Te noći, Anders Boden pobrojao je sebi sve uvrede koje je do tada dobio od svoje žene, i poređao ih uredno kao gomilu drva. Ako ona može da veruje u tako nešto, pomislio je, onda tako nešto zaista i može da se desi. S tim što Anders Boden nije želeo ljubavnicu, nije želeo neku tamo ženu iz poslastičarnice kojoj će davati poklone i kojom će se hvaliti u onim salonima u kojima muškarci zajedno puše male cigare. Pomislio je: naravno, sada shvatam, činjenica je da sam zaljubljen u nju još otkako smo se prvi put sreli na parobrodu. Do tog zaključka ne bih došao tako brzo, da mi Gertruda nije pomogla. Nikada nisam ni pomislio da bi od njenog sarkazma moglo biti ikakve koristi; ovoga puta, međutim, jeste.

Tokom naredne dve nedelje, nije dopuštao sebi da sanja. Nije imao potrebe da sanja pošto je sada sve bilo jasno i stvarno i rešeno. Bavio se svojim poslom, a u slobodnim trenucima razmišljao o tome kako se ona nije zainteresovala za priču o Metsu Ajzrelsonu. Pomislila je da je to neka legenda. Bio je svestan da ju je loše ispričao. I zato je počeo da vežba, kao đak koji uči pesmicu. Ispričaće joj je ponovo, i ona će ovoga puta znati, već i po samom načinu kako je ispričana, da je priča istinita. Priča i nije bila preduga. Važno je, međutim, bilo da nauči da je pripoveda baš onako kako joj je pripovedao i o poseti rudniku.

Godine 1719, počeo je, s izvesnim strahom da bi joj taj davni datum mogao zazvučati dosadno, ali isto tako i sa ubeđenjem da baš to daje priči autentičnost. Godine 1719, počeo je, stojeći na doku u iščekivanju parobroda za povratak, u rudniku bakra Falun pronađeno je jedno telo. To telo, nastavio je, zagledan u obalu, pripadalo je jednom mladom čoveku, Metsu Ajzrelsonu, koji je nastradao u rudniku četrdeset devet godina

pre toga. Telo je, obavestio je galebove koji su bučno pregledavali brod, bilo savršeno očuvano. Bilo je to zato, malo je detaljnije objasnio vidikovcu, azilu za gluvoneme, ciglani, zato što su plamenovi bakarnog vitriola sprečili raspadanje. Znali su da je u pitanju telo Metsa Ajzrelsona, promrmljao je lučkom radniku koji je na molu pokušavao da uhvati bačeni konopac, pošto ga je identifikovala jedna baba koja ga je nekada davno poznavala. Četrdeset devet godina pre toga, zaključio je, ovog puta sasvim tiho, u vreloj nesanicu, dok je njegova žena kraj njega tiho režala u snu a vetar mreškao zavesu, četrdeset devet godina pre toga, u vreme kada je Mets Ajzrelson nestao, ta starica, tada mlada kao i on, bila je njegova verenica.

Sećao se kako se zagledala u njega, s rukom na ogradi tako da venčani prsten nije bio skriven, i rekla, jednostavno: "Volela bih da posetim Falun." Zamišljao je kako bi mu neke druge žene rekle: "Čeznem da vidim Stokholm." Ili: "Noćima sanjam Veneciju." Bile bi to zahtevne žene odevene u gradsko krzno, i ne bi ih zanimala nikakva reakcija izuzev neskrivenog strahopoštovanja. Ali ona je rekla: "Volela bih da posetim Falun", i jednostavnost te želje ostavila ga je bez reči. Uvežbavao je kako će reći, isto tako jednostavno: "Ja ću vas tamo odvesti."

Ubedio je sebe da bi je, kada bi joj kako valja ispričao priču o Metsu Ajzrelsonu, naterao da još jednom kaže: "Volela bih da posetim Falun." A onda bi on odgovorio: "Ja ću vas tamo odvesti." I sve bi bilo rešeno. Stoga je nastavio da radi na priči sve dok ona nije dobila oblik kakav bi joj se dopao: jednostavan, čvrst, istinit. Ispričaće joj je deset minuta posle isplavljanja, na onom mestu koje je već nekako smatrao njihovim, pored ograde ispred kabine prve klase.

Još jednom je, poslednji put, projurio kroz priču kada je stigao do mola. Bio je prvi utorak u mesecu junu. Valjalo je biti precizan sa datumima. Za početak, s godinom 1719. A za kraj: prvi utorak u junu ovog leta gospodnjeg 1898. Nebo je bilo vedro, jezero čisto, galebovi diskretni, šuma na brdu iza grada bila je puna drveća, uspravnog i čestitog poput ljudi. Ona nije došla.

U govorkanjima nije ostalo neprimećeno da gospođa Lindvol nije došla na sastanak sa Andersom Bodenom. Govorkanja su nagađala da je među njima bilo neke prepirke. Govorkanja su iznela i tome suprotstavljenu pretpostavku da su odlučili da se kriju. Govorkanja su postavljala pitanje da li bi jedan upravnik drvare koji je imao toliko sreće da se oženi ženom koja je posedovala klavir uvezen iz Nemačke, zaista dozvolio da mu zapadne za oko jedna ni po čemu izuzetna apotekareva žena. Govorkanja su na to odgovarala da je Anders Boden oduvek bio prostačina s piljevinom u kosi, i da je jednostavno tražio ženu svog ranga, kao što prostačine obično i čine. Govorkanja su dodala da bračnih odnosa u Bodenovom domaćinstvu nije bilo još od rođenja njihovog drugog deteta. Govorkanja su se nakratko zapitala nisu li govorkanja izmislila čitavu tu priču, ali su govorkanja dodala da je najgore tumačenje događaja obično najbezbednije, a na kraju krajeva i najistinitije.

Govorkanja su prestala, ili makar utihnula, kada se saznalo da gospođa Lindvol nije otišla u postu sestri zato što je zatrudnela i čekala Lindvolovo prvo dete. Govorkanja su takav ishod smatrala srećnim spasenjem ugroženog ugleda Barbro Lindvol.

To je, dakle, to, pomislio je Anders Boden. Jedna vrata ti se otvore, i onda se zatvore pre no što imaš vremena da kroz njih prođeš. Čovek je u stanju da upravlja svojom sudbinom isto koliko i klada obeležena crvenim slovima, kada je ljudi opremljeni čakljama bace natrag u bujicu. Možda on i nije bio ništa više od onoga što su pričali da jeste: prostačina koja je imala sreće da se oženi ženom koja je jednom prilikom svirala duete sa Sjegrenom. No ako je tako, i ako se njegov život od tada nadalje više neće menjati, shvatio je, neće se menjati ni on sam. Ostaće zamrznut, sačuvan, u ovom trenutku – ne, već u trenutku koji se umalo nije dogodio, koji se mogao dogoditi, prošle nedelje. Ništa na svetu, ništa što bi žena, crkva ili društvo mogli da učine, nije ga moglo pokolebati u odluci da mu srce više nikada neće zaigrati.

Barbro Lindvol nije bila sigurna u svoja osećanja prema Andersu Bodenu sve do trenutka kada je shvatila da će ostatak života provesti sa svojim mužem. Najpre je došao mali Ulf a onda, godinu dana kasnije, Karin. Aksel je decu obožavao, kao i ona. Možda je to trebalo da bude dovoljno. Njena sestra se preselila dalje na sever, u predele gde rastu barske kupine, i svake godine joj je slala tegle sa žutim džemom. Leti, sa Akselom se u čamcu vozila po jezeru. On se, sasvim predvidljivo, ugojio. Deca su rasla. Jednog proleća, jedan radnik iz drvare plivao je ispred parobroda, parobrod ga je udario i voda se obojila krvlju kao da ga je dograbila ajkula. Jedan putnik sa palube posvedočio je da je čovek postojano plivao do poslednjeg trenutka. Govorkanja su tvrdila da je žena žrtve bila viđena kako sa jednim od njegovih kolega s posla odlazi u šumu. Govorkanja su dodala i to da je bio pijan i da se opkladio da može da prepliva ispred točkova parobroda. Islednik je zaključio da je čoveka najverovatnije zaglavela voda u ušima i doneo presudu da je reč o nesrećnom slučaju.

Mi smo samo konji u jaslama, rekla bi Barbro sebi. Te jasje nisu obeležene brojevima, ali mi svejedno znamo svoja mesta. Ne postoji drugi život.

Eh, zašto nije umeo da pročita moje srce pre mene. Ja ne razgovaram tako s muškarcima, ne slušam ih tako, niti ih tako gledam u lice. Kako nije uspeo da pogodi?

Kada ga je prvi put ponovo videla, pri čemu su i on i ona u paru šetali pored jezera posle crkvene službe, bilo joj je drago što je trudna, pošto je deset minuta kasnije imala napad mučnine čiji bi uzrok inače bilo lako pogoditi. Dok je povraćala u travu, jedina joj je misao bila kako prsti koji joj drže glavu pripadaju pogrešnom čoveku.

Nikada nije Andersa Bodena videla samog; potrudila se da tako bude. Jednom prilikom, kada ga je ugledala kako se ukrcava na parobrod ispred nje, okrenula se natrag ka molu. U crkvi bi ponekad spazila njegov potiljak, i zamišljala kako čuje njegov glas. Po izlasku, štitila bi se Akselovim prisustvom; kod kuće, držala je kraj sebe decu. Jednom je Aksel predložio da pozovu Bodenove na kafu. Odgovorila je da bi gospođa Boden sigurno očekivala maderu i koh, a čak i kad bi joj to ponudili, svakako bi s nipodaštavanjem gledala na običnog apotekara i njegovu ženu, koji su pri tom i pridošlice. Predlog nikada nije bio ponovljen.

Nije znala šta da misli o tome što se dogodilo. Nije imala nikoga koga bi pitala; razmišljala je o sličnim primerima, no svi su bili nedostojni i činilo se da nemaju nikakve veze s njenim slučajem. Nije bila pripremljena za postojani, nemi, potajni bol. Jedne godine,

kada joj je od sestre stigao džem od barskih kupina, pogledala je teglu, staklo, metalni poklopac, okruglu krpicu od muslina, rukom ispisanu etiketu, datum – datum! – i pogledala je povod svega toga, taj žuti džem, a onda pomislila: eto šta sam ja učinila svome srcu. I svake godine, kad god bi sa severa stigle tegle, pomislila bi to isto.

U početku, Anders je nastavio da joj priča o svemu što je znao, sasvim tiho. Pri tom bi ponekad bio turistički vodič, a ponekad upravnik drvare. Mogao je, na primer, da joj priča o oštećenjima drvene građe. "Klinasta pukotina" je prirodni rascjep unutar debla između dva goda. "Zvezdasta pukotina" nastane kada se rascjep raširi u nekoliko pravaca. "Srcasta pukotina" se često sreće kod starih stabala i širi se od srži, odnosno srca drveta, prema obodu.

U godinama koje su usledile, kada bi mu Gertruda zanovetala, kada bi ga piće uzelo pod svoje, kada su mu ljubazne oči saopštavale da je zaista postao dosadan, kada bi se jezero zaledilo po obodu tako da se mogla održavati trka na klizaljicama do Retvika, kada je njegova kći izašla iz crkve kao udata žena a on joj u očima video više nade no što je ikada znao da postoji, kada su noći postale duge i kada se činilo da mu se srce zatvara u zimskom snu, kada bi mu konj iznenada zastao i počeo da drhti pred nečim što je mogao da oseti ali ne i da vidi, kada je jedne zime stari parobrod izvučen na obalu i obojen novim bojama, kada su ga prijatelji iz Trondhajma zamolili da im pokaže rudnik bakra u Falunu a on pristao i potom se jedan sat pre polaska obreo u kupatilu gde je gurao prste u usta da natera sebe da povrati, kada ga je parobrod provezao pored azila za gluvoneme, kada se sve u gradu menjalo, kada je sve u gradu iz godine u godinu ostajalo isto, kada bi galebovi napuštali svoja mesta na molu da bi mu kreštali u glavi, kada su morali da mu odseku levi kažiprst kod drugog zgloba zato što ga je pre toga nepromišljeno gurnuo u naslaganu gomilu drva u jednoj šupi – u tim prilikama, i u mnogim drugim, pomislio bi na Metsa Ajzrelsona. I kako su godine prolazile, Mets Ajzrelson se u njegovoj svesti od skupa jasnih činjenica koje su mogle biti predate kao ljubavni dar preobrazio u nešto maglovitije ali moćnije. U legendu, možda – dakle u nešto što nju ne bi zanimalo.

Rekla je: "Volela bih da posetim Falun", i on je na to trebalo samo da joj odgovori: "Ja ću vas tamo odvesti." Možda, da je zaista rekla, koketno, kao neka od onih zamišljenih žena, "Čeznem da vidim Stokholm", ili "Noćima sanjam Veneciju", možda bi joj tada jednostavno podastro svoj život pred noge, možda bi već sledećeg jutra kupio vozne karte, napravio skandal, i možda bi se nekoliko meseci kasnije vratio kući pijan i pokunjen. To se, međutim, nije dogodilo, jer se jednostavno nije tako dogodilo. "Volela bih da posetim Falun" bila je mnogo opasnija izjava nego "Noćima sanjam Veneciju."

Kako su godine prolazile, i njena deca rasla, Barbro Lindvol povremeno bi se predala užasnoj strepnji: strahu da bi njena kći mogla da se uda za Bodenovog dečaka. Karin se, međutim, zbližila s Boom Vikanderom, i od toga je niko nije mogao odgovoriti. Ubrzo su sva deca Bodenovih i Lindvolovih bila poudavana i poženjena. Aksel se pretvorio u debeljka koji je šištao u svojoj apoteci i potajno strepeo da bi greškom mogao nekoga

otrovati. Gertruda Boden je osedela, a posle iznenadne bolesti za sviranje klavira ostala joj je samo jedna ruka. Barbro je najpre marljivo čupala sede vlasi, a onda obojila kosu. To što je uspela da sačuva figuru uz neznatnu pomoć steznika činilo joj se kao poruga sudbine.

"Imaš pismo", reče joj Aksel jednog popodneva. Držao se sasvim ravnodušno. Predao joj je pismo. Rukopis joj je bio nepoznat, poštanski žig bio je iz Faluna.

"Draga gospođo Lindvol, ovde sam u bolnici. Postoji nešto o čemu bih silno voleo da porazgovaram s vama. Da li biste bili u mogućnosti da me posetite jedne srede? Iskreno vaš, Anders Boden."

Pružila mu je pismo, i gledala ga dok je čitao.

"Onda?" upita on.

"Volela bih da posetim Falun."

"Naravno." Hteo je da kaže: naravno da bi volela, oduvek su kružila govorkanja da si njegova ljubavnica; nikada nisam bio siguran, ali naravno da je trebalo da pogodim, otud tvoje iznenadno hlađenje i sve one godine rasejanosti; naravno, naravno. No sve što je ona čula bilo je: naravno da moraš.

"Hvala ti", rekla je. "Otići ću vozom. Možda ću morati da prespavam."

"Naravno."

Anders Boden ležao je u krevetu i razmišljao šta bi trebalo da kaže. Eto, na kraju, posle tolikih godina – dvadeset tri, da budemo precizni – videli su jedno drugom rukopis. Ta razmena, taj prvi iznova razmenjeni pogled, bila je intimna koliko i bilo koji poljubac. Rukopis joj je bio sitan, uredan, školski; u njemu nije bilo znakova starenja. Pomislio je, na tren, o svim pismima koja je do tada mogao da primi od nje.

Ispriča je zamišljao da će joj jednostavno ponovo ispričati priču o Metsu Ajzrelsonu, u onoj verziji koju je usavršio. Tada bi ona sve saznala, i sve bi shvatila. Da li bi, zaista? To što je on duže od dve decenije svakodnevno živeo s tom pričom ne znači da ju je i ona pamtila. U tom slučaju, mogla bi da pomisli da je posredi neka varka, igra, i tada bi možda sve krenulo naopako.

Bilo je važno, međutim, da joj ne kaže da umire. To bi joj na pleća svalilo breme kakvo nije zaslužila. Ili, još gore, saosećanje bi je moglo naterati da promeni svoj odgovor. A on je takođe želeo istinu, ne legendu. Rekao je medicinskom osoblju da mu u posetu dolazi jedna draga rođaka, ali da joj se zbog toga što ima slabo srce nipošto ne sme reći istina. Zamolio ih je da mu potkrate bradu i da ga očešljaju. Kada su otišli, utrljao je u desni malo praška za beljenje zuba, i obogaljenu ruku zavukao ispod pokrivača.

U trenutku kada joj je stiglo, pismo joj je delovalo sasvim neposredno; ili, ako ne baš neposredno, onda svakako nedvosmisleno. Prvi put za dvadeset tri godine, on je od nje zatražio nešto; zato je i njen muž, kome je oduvek bila verna, morao da usliši zahtev. Tako je i učinio, ali su od tog trena stvari počele da postaju manje jednostavne. Šta bi trebalo da obuče za put? Činilo se da nema odeću za takvu priliku, koja nije bila ni izlet, niti pogreb. Na stanici, prodavac karata je ponovio "Falun", a šef stanice joj je pogledom odmerio kofer. Osećala se krajnje ranjivo – da ju je bilo ko makar malo podstakao, po-

čela bi da objašnjava svoj život, svoje ciljeve, svoju krepost. "Idem da se vidim s jednim čovekom koji je na samrti", rekla bi. "Sigurno ima poslednju poruku za mene." Mora da je tako, zar ne – on svakako umire? Da nije tako, ovo ne bi imalo smisla. Da nije tako, bio bi zatražio da se vidi s njom još onda kada je i poslednje od njihove dece napustilo roditeljski dom, kada su ona i Aksel ponovo postali samo par i ništa više.

Smestila se u Štandshoteletu blizu tržnice. Još jednom je osetila kako joj recepcionar odmerava kofer, bračni status, motive.

"Došla sam u posetu jednom prijatelju u bolnici", rekla je, premda je niko ništa nije pitao.

U sobi, zagledala se u vijugavi gvozdeni ram kreveta, u madrac, u novi-novcati ormar. Eto, na ovakva mesta dolaze žene, shvatila je – izvesne žene. Osećala se kao da je sva ona govorkanja sada posmatraju – samu u sobi s jednim krevetom. Izgledalo je neverovatno da ju je Aksel pustio da dođe. Izgledalo je neverovatno da ju je Anders Boden pozvao da dođe bez ikakvog objašnjenja. Njena ranjivost počela je da se prurušava u ozlojeđenost. Šta ona uopšte traži ovde? Na šta je on to prisiljava? Pomislila je na knjige koje je pročitala, knjige one vrste koje se Akselu nisu dopadale. U knjigama, govorilo se o prizorima u hotelskim sobama. U knjigama, parovi su bežali u zajednički život – ali ne i kada je jedno od to dvoje bilo u bolnici. U knjigama, bilo je srceparajućih brakova sklopljenih na smrtničkoj postelji – ali ne i kada su i on i ona i dalje bili svako u svom braku. Šta je, dakle, trebalo da se dogodi? "Postoji nešto o čemu bih silno voleo da porazgovaram s vama." Da porazgovara? Pa, ona je jedna starija sredovečna žena koja nosi teglu džema od barskih kupina čoveku koga je tek ovlaš poznavala, dvadeset tri godine ranije. E, pa, na njemu je sada da svemu tome da neki smisao. On je muškarac, a ona je učinila i više no što je morala već i time što je došla ovamo. Nije ona slučajno svih ovih godina ostala ugledna udata žena.

"Oslabili ste."

"Kažu da mi lepo stoji", odgovorio je s osmehom. "Kažu" je očito podrazumevalo "moja žena".

"Gde vam je žena?"

"Ona dolazi u posetu drugim danima." Što će za bolničko osoblje stvar učiniti sasvim očiglednom. Aha, žena mu dolazi u posetu tim danima, a "ona" mu dolazi kad žena okrene leđa.

"Mislila sam da ste jako bolesni."

"Ne, ne", odgovorio je veselo. Delovala mu je prilično uezvereno – da, moralo se priznati, pomalo je ličila na vevericu, sa usplahirenim, nemirnim očima. Da, trebalo bi da je umiri, da je uteši. "Dobro sam. Biću dobro."

"Mislila sam..." tu je zastala. Ne, sve među njima mora biti sasvim jasno. "Mislila sam da ste na samrti."

"Nadživeću ja svaku jelu na Hokbergu."

Sedeo je i smešio se. Brada mu je bila sveže potkresana, kosa očesljana kako valja; on, eto, ne umire, a žena mu je u drugom gradu. Barbro je čekala.

"Ovo je krov Kristine-Kirke."

Okrenula se, otišla do prozora, i pogledala put crkve. Kada je Ulf bio mali, uvek je morala da mu okrene leđa pre no što bi joj saopštio neku tajnu. Možda je upravo to trebalo i Andersu Bodenu. Zato se ona zagledala u bakarni krov koji je blistao na suncu, i nastavila da čeka. Na kraju krajeva, on je muškarac.

Njeno ćutanje, i njena okrenuta leđa, uznemirili su ga. Nije on to tako zamišljao. Nije čak uspeo ni da joj se obrati sa "Barbro", nehajno, kao pre mnogo godina. Kako je ono jednom rekla? "Volim kada mi čovek ispriča sve što zna."

"Crkva je sagrađena sredinom devetnaestog veka", počeo on. "Nisam siguran kada je to tačno bilo." Ona ne reče ništa. "Krov je načinjen od bakra iz lokalnog rudnika." Odgovora i dalje nije bilo. "Samo, ne znam da li je taj krov sagrađen istovremeno kada i crkva, ili je dodat kasnije. To nameravam da ustanovim", dodao je, trudeći se da zvuči odlučno. Ona je i dalje ćutala. Jedini glas koji je čuo bio je Gertrudin, koji mu je šaputao: "Klupska značka Švedskog turističkog saveza."

Barbro je sada bila gnevna i na samu sebe. Naravno, ona ga nikada nije poznavala, nikada nije znala kakav je on zapravo. Jednostavno je svih ovih godina bila prepuštena jednoj detinjastoj fantaziji.

"Niste na samrti?"

"Nadživeću ja svaku jelu na Hokbergu."

"To znači da ste sasvim sposobni da dođete u moju sobu u Štandshoteletu." Izgovorila je to na najgrublji mogući način, s prezirom prema čitavom muškom rodu, njihovim cigarama i ljubavnicama i kladama i taštima, glupavim bradama.

"Gospođo Lindvol..." Misli mu se sasvim pomutiše. Želeo je da joj kaže da je voli, da ju je oduvek voleo, da je često – ne, da je neprestano mislio na nju. "Često sam – ne, neprestano sam mislio na vas", to je ono što se bio pripremio da kaže. A onda i: "Volim vas od trenutka kada sam vas sreo na parobrodu. Od tada, vi ste smisao mog života."

Njena ga je razdraženost, međutim, obeshrabrila. Pomislila je da je on običan preljubnik. Što znači da bi i reči koje je pripremio zazvučale kao reči preljubnika. A on nju, na kraju krajeva, nije ni poznavao. Niti je znao kako se razgovara sa ženama. To ga je razjarilo, to što su tamo napolju šetali muškarci, slatkorečivi muškarci koji znaju kada šta treba reći. Oh, hajde svrši s tim, iznenada je pomislio, prihativši njenu razdraženost. Ionako ćeš uskoro biti mrtav, zato hajde svrši s tim.

"Mislio sam", reče, a glas mu je zvučao grubo, nasrtljivo, kao u čoveka koji se oko nečega pogađa, "Mislio sam, gospođo Lindvol, da me vi volite."

Primitio je kako su joj se ramena zgrčila.

"Ah", odgovorila je. Ta muška taština. Kako je pogrešnu sliku o njemu čuvala svih ovih godina, pamteći ga kao odmerenu, taktičnu osobu, gotovo nedopustivo nesposobnu da iskaže ono što joj leži na srcu. A on je zapravo bio tek još jedan muškarac, koji se ponašao onako kako se muškarci ponašaju u knjigama, a ona je, zato što je verovala u nešto drugo, bila tek još jedna žena.

I dalje gledajući u daljinu, odgovorila mu je kao da je on mali Ulf sa nekom od svojih detinjih tajni. Potom se okrenula prema tom kukavnom, iskeženom fićfiriću, tom čoveku koji je očito znao kako se odlazi u hotelske sobe. "Ipak, hvala vam" – sarkazam joj nije

najbolje išao od ruke, pa je nekoliko trenutaka razmišljala šta da kaže – "hvala vam što ste mi pokazali azil za gluvo-neme."

Pomislila je da uzme natrag džem od barskih kupina, ali je procenila da je to neprikladno. Još je imala vremena da uhvati večernji voz. Gadila joj se pomisao da provede noć u Falunu.

Anders Boden je dugo ležao bez ikakvih misli. Posmatrao je kako bakarni krov postaje sve tamniji. Izvukao je obogaljenu ruku ispod pokrivača i njome raskuštrao kosu. Teglu džema dao je prvoj sestri koja je ušla u sobu.

Jedna od stvari koje je u životu bio naučio, i koju je smatrao pouzdanom, bila je ta da veći bol uvek odagna manji. Nategnuti mišić povlači se pred zuboboljom, zubobolja nestaje pred slomljenim prstom. Nadao se – i to mu je sada bila jedina nada – da će bol od raka, bol umiranja, odagnati bol od ljubavi. To mu se nije činilo previše verovatno.

Kad srce pukne, pomislio je, rascepi se kao klada, čitavom dužinom. U svojim prvim danima u drvvari, video je Gustava Olsona kako je uzeo poveliku kladu, zabio u nju klin, i potom ga malo trgnuo. Klada je pukla po sredini, od jednog do drugog kraja. To je sve što treba znati o srcu: gde mu je slabo mesto. A onda ga jednim trzajem, jednim gestom, jednom rečju, možete uništiti.

Kada je pala noć i kada je voz krenuo obodom sve tamnijeg jezera na kome je jednom davno sve to i počelo, kada su stid i kajanje malo uminuli, pokušala je da trezveno razmisli. Bio je to jedini način da se suzbije bol: razmišljati trezveno, zanimati se samo za ono što se zaista događa, za ono što znate da je istina. A znala je sledeće: znala je da čovek zbog koga je u ma kom trenutku u poslednjih dvadeset pet godina bila spremna da ostavi muža i decu, zbog koga je bila spremna da odbaci svoj ugled i svoje mesto u društvu, s kojim je mogla da pobegne sam Bog zna kuda, da taj čovek nije bio, i nikada nije mogao da bude vredan njene ljubavi. Aksel, koga je poštovala, koji je bio dobar otac i glava porodice, bio je mnogo više vredan toga. A ona ga ipak nije volela, ne ako je pravo merilo stvari bilo ono što je osećala prema Andersu Bodenu. To je, dakle, bio njen najveći udes u životu, to što nije volela čoveka koji je to zasluživao, a volela je onog koji nije bio toga vredan. Ono što je smatrala najvažnijim osloncem svog života, neprekidno postojecom mogućnošću, odanom kao senka ili odraz u vodi, zapravo i nije bilo ništa više od toga: senka, odraz. Ništa istinsko. Mada se ponosila time što nije imala mašte, i mada nije marila za legende, bila je dozvolila sebi da pola života provede u jednom lakomislenom snu. Jedino što joj se moglo reći u prilog bilo je to da je sačuvala svoju vrlinu. A kakva je pa to tvrdnja? Da je dospela u iskušenje, ne bi oklevala nijednog trenutka.

Kada je o tome razmislila na ovakav način, razborito i iskreno, stid i kajanje joj se vratilo, ali u mnogo silovitijem vidu. Otkopčala je dugme na levom rukavu, i sa zgloba šake odmotala izbledelu plavu traku. Pustila ju je da padne na pod vagona.

Aleks Lindvol bacio je cigaretu u prazno ognjište kada je začuo kočiju kako dolazi. Prihvatio je kofer iz ruku svoje žene, pomogao joj da siđe, i platio kočijašu.

"Aksele", reče ona vedrim i blagonaklonim tonom, pošto su ušli u kuću, "zašto uvek pušiš kada ja nisam ovde?"

On je pogleda. Nije znao šta bi trebalo da učini ili kaže. Nije hteo da joj postavlja nikakva pitanja da se ne bi desilo da je time primora da mu govori laži. Ili da je primora da mu kaže istinu. Podjednako se bojao i jednog i drugog. Ma šta, pomisli, ne možemo živeti zajedno i ćutati do kraja života. Zato je, ipak, odgovorio: "Zato što volim da pušim."

Ona se lako nasmeja. Stajali su ispred neupaljenog ognjišta; on je i dalje držao njen kofer. Po svemu što je on mogao znati, taj kofer je sadržao sve tajne, sve istine i sve laži koje nije želeo da čuje.

"Vratila sam se ranije no što sam mislila."

"Da."

"Odlučila sam da ne prenoćim u Falunu."

"Da."

"Grad miriše na bakar."

"Da."

"Ali krov Kristine-Kirke blista pri zalasku sunca."

"Pričali su mi o tome."

Bilo mu je bolno da gleda svoju suprugu u takvom stanju. Bilo bi sasvim ljudski da joj dopusti da ispriča laži koje je pripremila, ma kakve one bile. Zato je dopustio sebi da joj postavi pitanje.

"I kako je... on?"

"O, sasvim dobro." Nije znala kako će apsurdno zazvučati te reči dok ih nije izgovorila. „Odnosno, u bolnici je. Izgleda sasvim dobro, mada ne verujem da je zaista tako."

"Uopšteno govoreći, ljudi kojima je sasvim dobro ne idu u bolnicu."

"Ne."

Zažalio je zbog svog sarkazma. Jedan nastavnik jednom je rekao svojim učenicima da je sarkazam moralna slabost. Zašto li se sada toga setio?

"I...?"

Sve do tog trenutka ona nije shvatala da će morati da objasni svoj izlet u Falun; i to ne usputne sitnice, već njegov cilj. Prilikom odlaska, zamišljala je kako će po njenom povratku sve biti promenjeno, i kako će jedino biti neophodno da objasni tu promenu, kakva god ona bila. Kako se ćutanje produžavalo, nju je obuzimala sve veća panika.

"On hoće da ti preuzmeš njegove jaslje. Kod crkve. One su broj 4."

"Znam da su broj 4. A sada idi da spavaš."

"Aksele", reče ona. "U vozu sam razmišljala o tome kako bismo nas dvoje mogli i da ostarimo. Što pre, to bolje. Verujem da je sve lakše kad si star. Šta misliš, da li je to moguće?"

"Idi da spavaš."

Kada je ostao sam, zapalio je još jednu cigaretu. Njena laž bila je tako neverovatna da je čak mogla biti i istinita. Svejedno, stvari izlaze na isto. Ako je to bila laž, onda je istina bilo to da je ona išla, otvorenije no ikad pre, u posetu svom ljubavniku. Svom bivšem ljubavniku? Ako je to bilo istina, Bodenov dar bio je sarkastični vid oduživanja podrugljivog ljubavnika prevarenom mužu. Poklon od one vrste kakvu govorkanja vole i nikada ne zaboravljaju.

Sutra će početi ostatak njegovog života. I taj će život biti promenjen, potpuno promenjen, spoznajom o tome koliko toga u njegovom dotadašnjem životu nije bilo onakvo kakvim ga je zamišljao. Hoće li imati ikakvih sećanja, ikakve prošlosti koja će ostati neokaljano onim što je večeras bilo potvrđeno? Možda je ona bila u pravu, i možda je trebalo da pokušaју da zajedno ostare računajući da će, s vremenom, srca otvrdnuti.

"Šta ste rekli?" upitala je sestra. Ovaj je počinjao da priča nepovezano. To se često događa u završnim stadijumima.

"Posebno..."

"Da?"

"Pucnji se plaćaju posebno."

"Pucnji?"

"Da bi se izazvao odjek."

"Da?"

Glas mu se napregnuo kada je ponovio rečenicu. "Posebno se plaća za pucnje iz pištolja kojima se izaziva odjek."

"Žao mi je, gospodine Boden, ne znam o čemu govorite."

"Nadam se, onda, da nikad i nećete saznati."

Na pogrebu Andersa Bodena, njegov kovčeg, načinjen od bele jele posečene na puškomet od gradskog raskršća, bio je postavljen ispred izrezbarenog oltara donetog iz Nemačke u vreme Tridesetogodišnjeg rata. Vikar je veličao upravnika pilane, govoreći o njemu kao o visokom drvetu koje je palo pod božjom sekirom. Nije to bilo prvi put da su parohijani čuli to poređenje. Ispred crkve, jasje broj 4 stajale su prazne u znak odavanja počasti pokojniku. On ih u svom testamentu nije spomenuo, a sin mu se još ranije odselio u Stokholm. Posle obavljenog prigodnog savetovanja, jasje su bile dodeljene kapetanu parobroda, čoveku dobro znanom po svojim građanskim vrlinama.

(Sa engleskog preveo Zoran Paunović)